

РОЗДІЛ І

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 35:002.8

Бакуменко В.Д.,
проректор з наукової роботи Академії муніципального
управління, д.держ.упр., професор;
Башкатов В.М.,
здобувач ОРІДУ НАДУ

ВИДІЛЕННЯ СИСТЕМНИХ ХАРАКТЕРИСТИК (ТИПІВ І ВИДІВ) МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Виділені системні характеристики (типи та види) механізмів державного управління.

Выделенны системные характеристики (типы и виды) механизмов государственного управления.

Dedicated system characteristics (types and species) mechanisms of governance.

Постановка проблеми. Як свідчить аналіз, проведений низкою дослідників, найбільша частка дисертаційних досліджень у галузі науки державного управління проводиться за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління [1, 2]. У паспорті цієї спеціальності першим напрямом зазначено теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів державного управління: категорії, закономірності, принципи, методи, концепції, моделі, системи, класифікація [3].

Метою даної статті є виділення, аналіз та узагальнення системних характеристик механізмів державного управління.

Аналіз наукового доробку. Наукометричні дослідження дозволяють проаналізувати статистику та оцінити динаміку підготовки і захисту дисертаційних робіт, як це зроблено у роботі [2]. Дана стаття продовжує дослідження, започатковане авторами у роботі [4]. Тому, в ньому продовжена нумерація рисунків, прийнята у цій роботі.

Виклад основного матеріалу. В основу даного дослідження покладено гіпотезу про можливість і доцільність систематизації (узагальнення) механізмів державного управління за напрямками та видами діяльності, де вони застосовуються (сфера прикладення зусиль), певними типами і видами (характер прикладення зусиль), способами реалізації (спосіб прикладення зусиль), а також виділення загального поля та методологічної схеми досліджень за цією науковою спеціальністю. Для перевірки гіпотези був проведений кількісний та якісний аналіз захищених дисертацій з механізмів державного управління з урахуванням результатів,

отриманих у роботі [1].

В основу якісного аналізу дисертаційних досліджень було покладено авторську схему бачення типів та видів механізмів державного управління, але відкриту для поповнення іншими типами та видами таких механізмів, не передбачених автором. Серед типів механізмів разом з відомими ресурсним, правовим та інституційним механізмами дисертантом виділено універсальні механізми, що включають такі види: державну політику, державне регулювання, державну підтримку, державне стимулювання, демократизацію, антикризові дії, реформування, державні стратегії та програми, використання зарубіжного досвіду. Універсальні механізми є системними, складними механізмами, що реалізуються через інші механізми - ресурсні, правові та інституційні, які можна вважати, за прийнятою автором класифікацією, простими. Зведення разом правових та інституційних механізмів в один комплексний тип пов'язано з тим, що вони пересікаються у частині організаційно-правових механізмів, до того ж чисто правовим механізмам у період 2003-2008 рр. була присвячена тільки одна робота (за напрямом «адміністративно-правовий механізм»).

У даному дослідженні [1], для якісного та кількісного аналізу дисертаційних досліджень за цією спеціальністю обрано термін з 2003 до 2011 року. З одного боку, це пов'язано з тим, що тільки у вересні 2002 р. були затверджені нові паспорти у галузі науки “Державне управління”, в т.ч. за спеціальністю 25.00.02, а, з другого боку, на нашу думку, тільки повні дані підготовлених дисертацій за роками дозволяють проаналізувати притаманні ним тенденції. Особливістю дослідження також є те, що у випадку застосування у дисертаціях кількох типів і видів механізмів державного управління, обирався той з них, який був основним, пріоритетним або якому було приділено найбільше уваги.

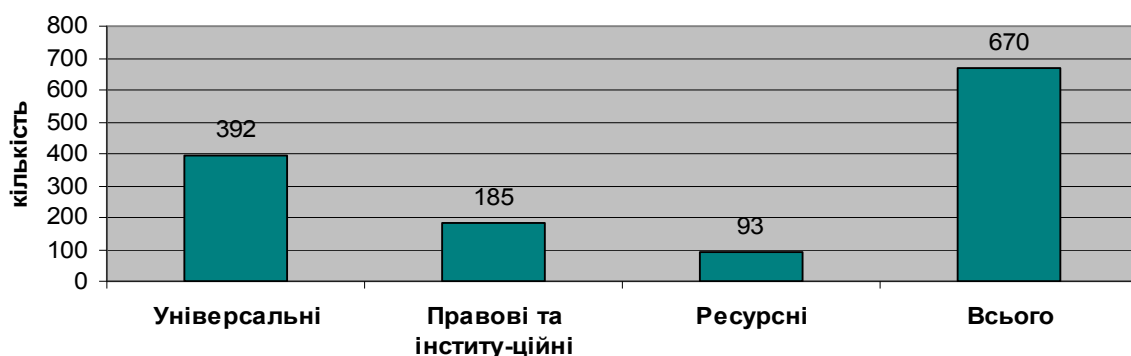

Рис. 1.15 Співвідношення захищених дисертацій за спеціальністю 25.00.02 за типами механізмів державного управління

На рис. 1.15 наведено співвідношення завершених дисертаційних досліджень за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління за 2003 – 2011 рр., в яких розглядалися відповідні типи механізмів. На рис. 1.16 наведено відповідну динаміку завершених дисертаційних досліджень за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління за 2003 –

2011 роки за типами механізмів державного управління.

З рис. 1.15 слідує, що у 2003-2011 роках захищено 670 дисертації за спеціальністю 25.00.02 – механізм державного управління. Найбільше з них (392 роботи, 58,5 %) присвячені дослідженню універсальних типів таких механізмів. Майже на половину менше (18 робіт, 27,6%) захищено робіт, присвячених правовим та інституційним механізмам. 93 роботи (13,9%) присвячені ресурсним механізмам.

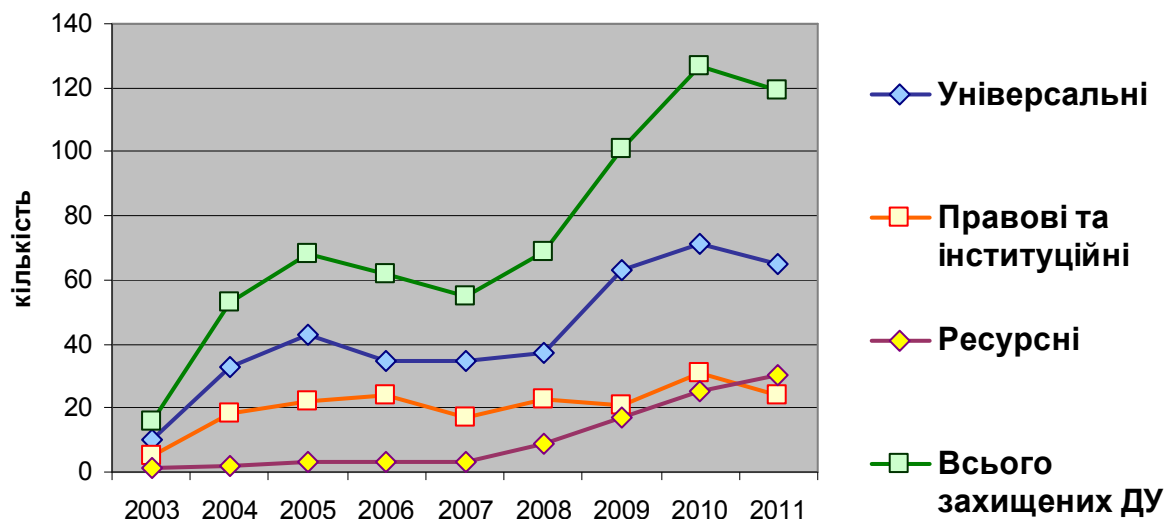

Рис. 1.16. Динаміка захистів дисертацій за спеціальністю 25.00.02 за типами механізмів державного управління

Звертає на себе увагу, що у 2008-2011 роках (з 12 до 93, з 4,7% до 13,9%) у порівнянні з 2003-2007 рр. зазнали значного зростання захисти дисертацій за напрямом ресурсних механізмів, тобто, фактично, з питань відтворення основної діяльності.

Як видно з рис.1.16 у термін 2008-2010 рр. після помітного спаду у 2006-2007 роках відбувалося зростання кількості підготовлених дисертацій за всіма типами механізмів державного управління.

На рис.1.17 наведено співвідношення завершених дисертаційних досліджень за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління за 2003 – 2011 рр., в яких розглядалися універсальні механізми. На рис. 1.18 наведено відповідну динаміку завершених дисертаційних, в яких розглядалися універсальні механізми.

Найбільша кількість завершених дисертаційних досліджень присвячена механізму державного регулювання (213 робіт, 31,8% від загальної кількості робіт або 54,3% від блоку робіт з універсальних механізмів), потім йдуть механізми державної політики (114 робіт, 17,0% від загальної кількості робіт або 29,1% від блоку робіт з універсальних механізмів). Далі зі значним відставанням йдуть захисти робіт за напрямом «державні стратегії і програми» (25 робіт, 3,7% від загальної кількості робіт або 6,4% від блоку робіт з універсальних механізмів),

«реформування» (12 робіт, 1,8% від загальної кількості робіт або 3,1% від блоку робіт з універсальних механізмів) та «державна підтримка» (9 робіт, 1,3% від загальної кількості робіт або 2,3% від блоку робіт з універсальних механізмів).

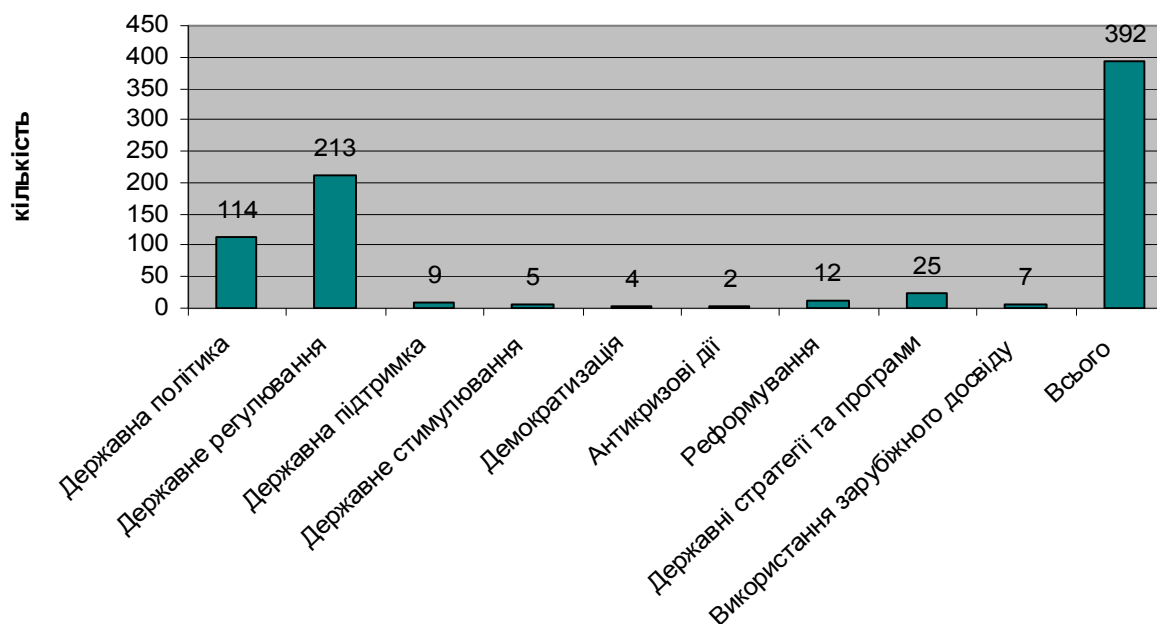

Рис. 1.17 Співвідношення захищених дисертацій за спеціальністю 25.00.02 за напрямками механізмів державного управління універсального типу

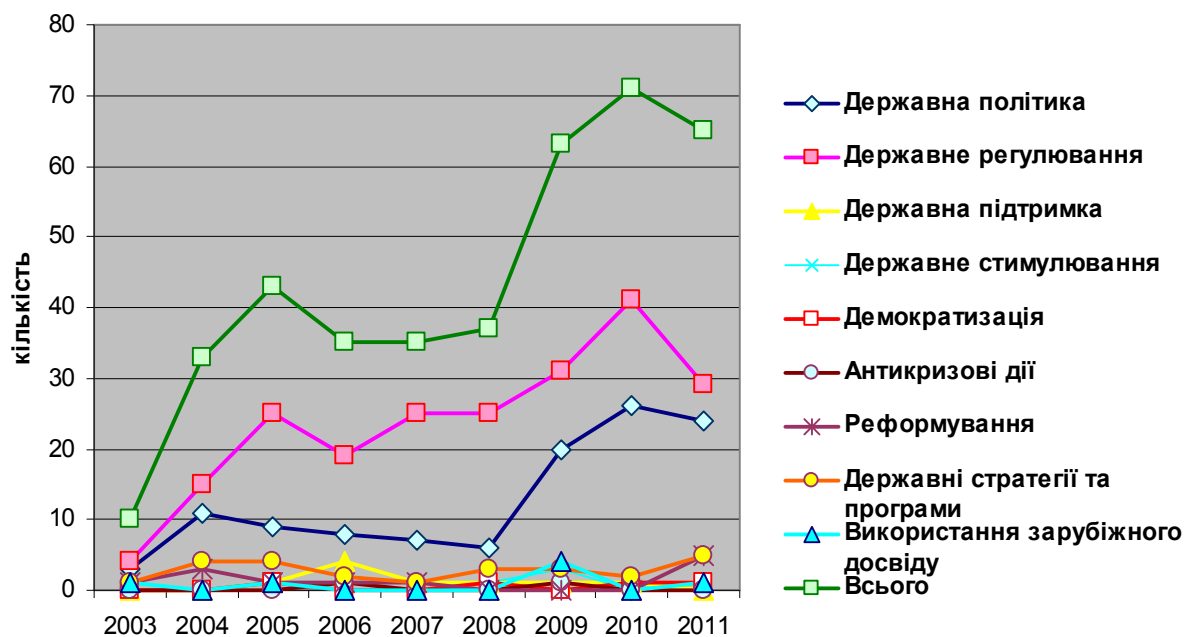

Рис. 1.18. Динаміка захистів дисертацій за спеціальністю 25.00.02 за напрямками механізмів державного управління універсального типу

Як видно з рис. 1.18, у 2008-2010 роках відбулося стабільне швидке зростання захистів дисертацій за спеціальністю 25.00.02 за напрямками універсальних механізмів державного управління, насамперед і переважно за рахунок напрямів «державне регулювання», «державна політика». У

2011 році цей процес перейшов у певний спад окрім напрямів «реформування» та «державні стратегії та програми». Але кількість робіт за останніми є незначною (у 2011 р. по 5 робіт) й не вплинула на характер цього процесу.

Кидається в очі той факт, що зовсім мало уваги приділяється вивченню зарубіжного досвіду (7 робіт, 1,0% від загальної кількості робіт), механізмам демократизації державного управління (4 роботи, 0,6% від загальної кількості робіт), державному стимулюванню (5 робіт, 0,7% від загальної кількості робіт), антикризовим діям (2 роботи, 0,3% від загальної кількості робіт). На нашу думку, маємо мало робіт і з реформування (12) та державної підтримки (9), враховуючи процеси державного управління, зокрема проведення адміністративної реформи, що на сьогодні відбуваються в Україні.

На рис.1.19 наведено співвідношення завершених дисертаційних досліджень за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління за 2003 – 2011 рр., в яких розглядалися правові та інституційні механізми державного управління. На рис. 1.20 наведено відповідну динаміку завершених дисертаційних робіт.

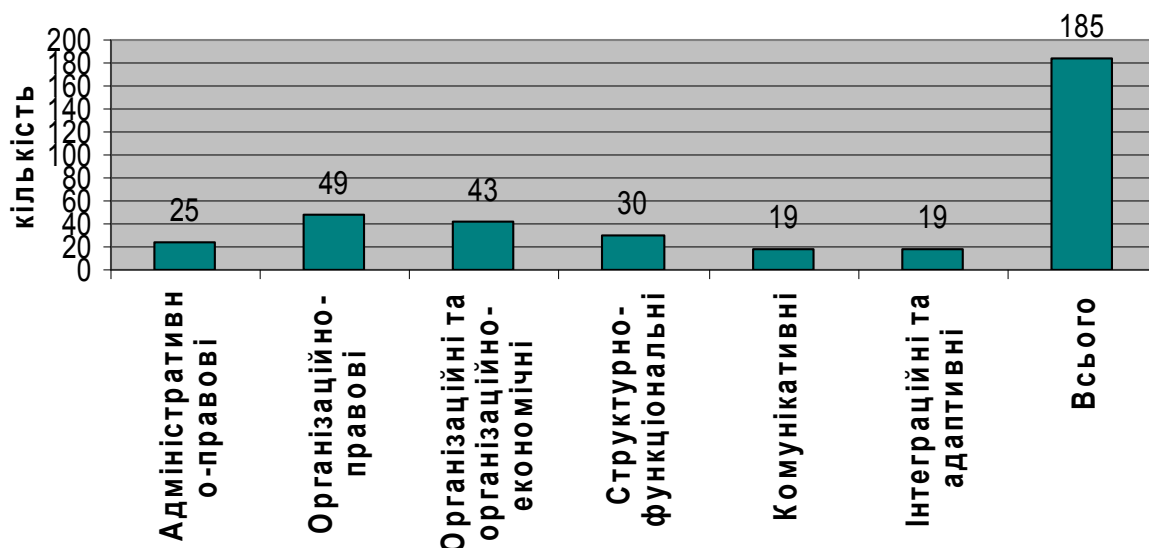

Рис. 1.19 Співвідношення захищених дисертацій за спеціальністю 25.00.02 з правових та інституційних механізмів державного управління.

Найбільша кількість завершених дисертаційних досліджень присвячена організаційним-правовим механізмам (49 робіт, 7,3% від загальної кількості робіт або 26,5% від блоку робіт з правових та інституційних механізмів), потім йдуть організаційні та організаційно-економічні механізми (43 роботи, 6,4% від загальної кількості робіт або 23,2% від блоку робіт з правових та інституційних механізмів), структурно-функціональні (30 робіт, 4,5% від загальної кількості робіт або 16,2% від блоку робіт з правових та інституційних механізмів), адміністративно-правові (25 робіт, 3,7% від загальної кількості робіт або 13,5% від блоку робіт з правових та інституційних механізмів), комунікативні та інтеграційні та адаптивні (по 19 робіт, 2,8% від загальної

кількості робіт або по 10,3% від блоку робіт з правових та інституційних механізмів).

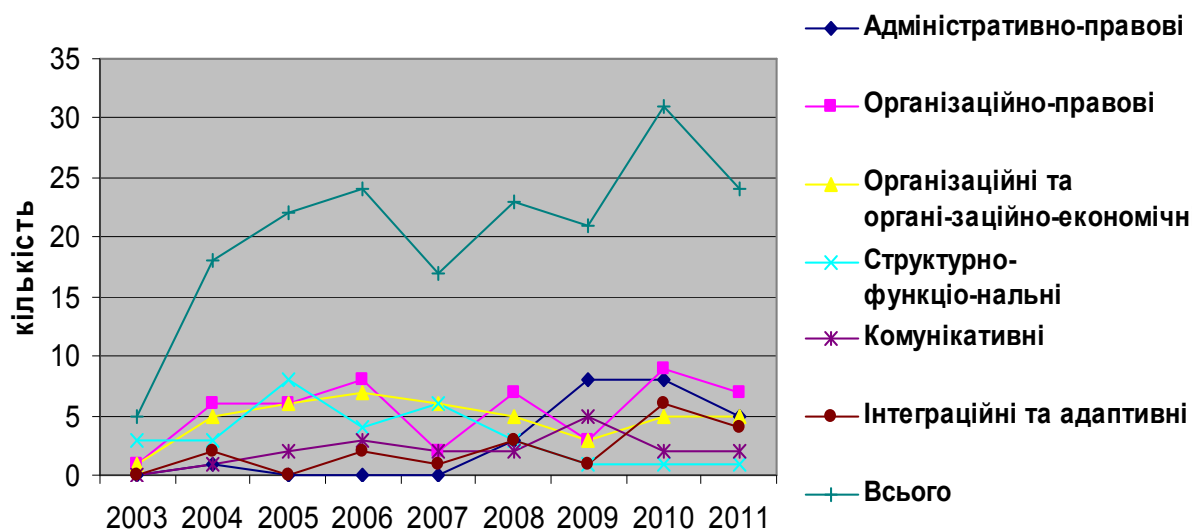

Рис. 1.20. Динаміка захистів дисертацій за спеціальністю 25.00.02 з правових та інституційних механізмів державного управління.

На фоні повільного зростання у 2007 та у 2011 році відбулися помітні зменшення захистів дисертацій фактично по всіх напрямках з правових та інституційних механізмів державного управління.

До ресурсного типу автором віднесені такі види механізмів державного управління як: фінансові, матеріально-технічні, людські (кадрові), інформаційні. Всього у 2003 – 2011 рр. захищено 93 дисертації, присвячені ресурсним механізмам. На рис.1.21 наведено співвідношення завершених дисертаційних досліджень за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління за 2003 – 2011 рр., в яких розглядалися ресурсні механізми державного управління. На рис. 1.22 наведено відповідну динаміку завершених дисертаційних досліджень.

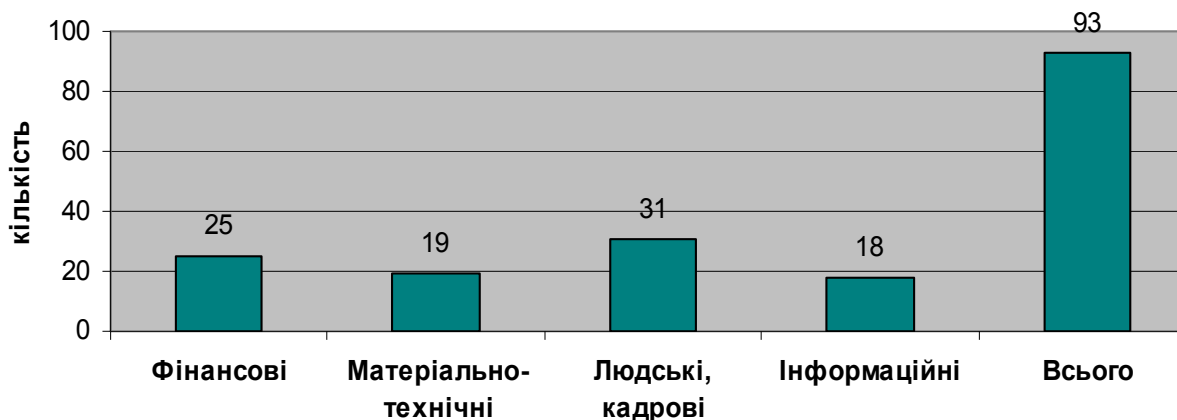

Рис. 1.21. Співвідношення захищених дисертацій за спеціальністю 25.00.02 з ресурсних механізмів державного управління.

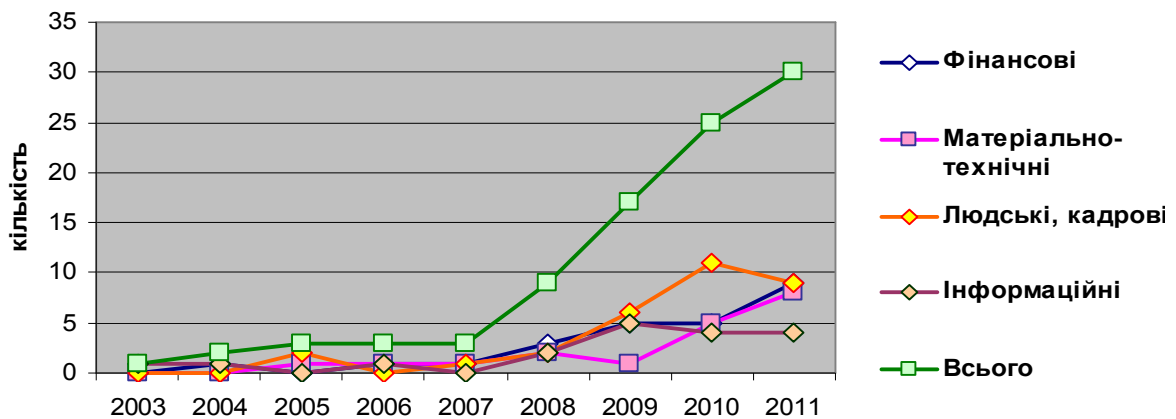

Рис. 1.22. Динаміка захистів дисертацій за спеціальністю 25.00.02 з ресурсних механізмів державного управління.

Найбільша кількість завершених дисертаційних досліджень з ресурсних механізмів присвячена напряму «людські, кадрові ресурси» (31 робота, 4,6% від загальної кількості робіт або 33,3% від блоку робіт з ресурсних механізмів), потім йдуть організаційні та організаційно-економічні механізми (43 роботи, 6,4% від загальної кількості робіт або 23,2% від блоку робіт з ресурсних механізмів), структурно-функціональні (30 робіт, 4,5% від загальної кількості робіт або 16,2% від блоку робіт з ресурсних механізмів), адміністративно-правові (25 робіт, 3,7% від загальної кількості робіт або 13,5% від блоку робіт з ресурсних механізмів).

У табл. 1.1 узагальнено поле дисертаційних досліджень типів та видів механізмів державного управління у 2003 – 2011 рр., в якому ці типи і види розташовані з урахуванням їх пріоритетності з точки зору кількості захищених робіт. Воно надає загальну уяву про тематичну спрямованість захищених дисертацій з таких механізмів, дослідницьку привабливість останніх.

На рис. 1.23 наведено загальну методологічну схему досліджень механізмів державного управління, розроблену на базі даного матеріалу, а також з урахуванням роботи [1].

Ця схема фактично є моделлю – підходом до таких досліджень й побудована за діяльністним підходом стосовно механізмів державного управління (за напрями суспільної діяльності, за видами суспільної діяльності, за типами/напрямами, за видами, за засобами реалізації) та за принципом ієрархії, на верхньому (пріоритетному) рівні якої розташовані найбільш загальні явища, процеси та засоби (метадіяльність). Такими, на нашу думку, у державному управлінні є механізми за напрямами суспільної діяльності (політичні, економічні, соціальні, гуманітарні, екологічні, державно-менеджерські).

Таблиця 1.1.

Узагальнене поле типів та видів механізмів державного управління, з яких захищені дисертації за спеціальністю 25.00.02 в термін 2003 – 2011 роки

	Типи механізмів державного управління, досліджені у 2003-2007 рр.		
	УНІВЕРСАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ	ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ	РЕСУРСНІ МЕХАНІЗМИ
Види механізмів, державно го управління, з яких захищали ся дисертації у 2003- 2007 рр.	Державне регулювання	Організаційно-правові	Людські, кадрові
	Державна політика	Організаційні, органі- заційно-економічні	Фінансові
	Державні стратегії та програми	Структурно-функціональ- ні	Матеріально- технічні
	Реформування	Адміністративно-правові	Інформаційні
	Державна підтримка	Інтеграційні, адаптаційні	-
	Використання зарубіжного досвіду	Комунікативні, взаємодії	-
	Державне стимулювання	-	-
	Демократизація	-	-

Рис. 1.23. Методологічна схема досліджень механізмів державного управління

В цій схемі перші два рівня відповідають на питання – де застосовуються, наступні два – як застосовуються, й останній – що конкретно застосовується. Виходячи з даної схеми, при дослідженні механізмів державного управління є можливість їх аналізу як від загального до конкретного (напрями суспільної діяльності → способи реалізації), так і навпаки. В даній схемі до способів реалізації механізмів державного управління віднесені як прямі (практичний захід, засіб, інструмент), так і опосередковані (важелі, стимули).

Висновок. В статті виділено, узагальнено та проаналізовано системні характеристики механізмів державного управління. Відповідні дисертаційні дослідження проводяться за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління. Отримані результати дозволяють визначити напрями та тематику досліджень щодо універсальних, правових, інституційних та організаційних механізмів державного управління, виходячи зі ступеню їх дослідженості в науці державного управління..

Використані джерела інформації:

1. Башкатов В. М. Динаміка дисертаційних досліджень механізмів державного управління за видами суспільної діяльності (2003-2007 рр.) / В. Д. Бакуменко, В. М. Башкатов // Вісник АМУ. - 2008. - № 2. – С.7-19.
2. Бакуменко В. Д. Концептуальний аналіз дисертаційних досліджень з державного управління (до 10-річчя галузі науки державного управління в Україні) / Мотренко Т. В., Бакуменко В. Д., Васильєва О. І. // Вісник державної служби. - 2007. - № 4. – С. 6 – 15.
3. Паспорти спеціальностей у галузі науки “Державне управління” (постанови Президії ВАК України від 15 травня 2002 року № 17-11/5; від 14 грудня 2006 р. № 31-06/11 і № 46-06/11; від 18 січня 2007 року № 41-06/1).
4. Бакуменко В. Д. Основні тенденції дисертаційних досліджень механізмів державного управління в Україні за напрямками та видами суспільної діяльності / В. Д. Бакуменко, В. М. Башкатов // Вісник АМУ. - 2013. - № 2.

Рецензент: Кравченко С.О., д.держ.упр., доцент.